

Te Toa Takitini

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

NAMA 79.

HASTINGS.

Mahe. 1928.

HE INOI MO TE PIHOPATANGA MAORI.

E te Ariki. nau nei te ki ko koe hei hoa mo tau iwi i uga ra katoa a. te mutunga ra ano o te ao; Titiro atawhai mai inaianei ki te wahanga Maori o tau Hahi, tohutohungia hoki te Hinota o tenei Pihopatanga i te mea e anga ana ki te whiriwhiri i tetahi hei hepara mo tenei wahi o tau kahui. kia whiriwhiria ai ko tau e pai ai. he hepara pono e kakama tonu ana ki te kauwhau i te Rongo-pai. ki te tautoko i te mea ngoikore, ki te whakamarie i te ngakau iro. ki te rapu i te mea ngaro, ki te whangai i au tangata ki te kai i te wa e tika ai. Whakarongo mai ki a matou, E te Ariki, E Ihu. e ora na e kingi tahi na me te Matua, me te Wairua Tapu. a ake ake. *Amine.*

E te Atua Kaha rawa. Ora tonu. e Kawana na i nga mea katoa i te rangi i te whenua; Whakarongo atawhai mai ki nga inoi a au pononga: tukua mai hoki ki a matou he Pihopa e rite ana ki tau e pai ai te pono o tana whakaako. te tapu o ana mahi, he mea mataara tonu. uaua tonu ki whakaora i te wairua tangata. ki te whakanui i tou Ingoa. Ko Ihu Karaiti to matou Ariki. *Amine.*

E te Atua Kaha rawa. he inoi tenei na matou kia tukua ki nga tangata o te Hinota he ngakau mahara ki a koe e tupato ai ta ratou whiriwhiri i te Tino Heparo mo tenei wahi o tau Hahi. Kia arata atu i a ratou te hae, te riri. te whakaaro he e wareware ai ratou ki tau e pai ai, e kore ai hoki e whiriwhiri i te tangata i paingia ai e koe mo tenei mahi minita: ko Ihu Karaiti hoki to matou Ariki. *Amine.*

TE TOA TAKITINI

Te Utu mo te Pepa 10/- i te tau.

Me penei nga reta "Te Toa Takitini," Box 300, Hastings.

740

TE TOA TAKITINI.

Mahe 1, 1928.

PIHOPATANGA O WAIAPU.

WA O RENETI.

He mea tango mai enei kupu i te Kopara o te tau 1914.

He tohutohu tuatahi na to tatou Pihopa.

KO Reneti tenei ko te wa e rangona ai te reo o te Atua, ko taua reo nei tenei ona ara ko tana Hahi e karanga nei ki ia wairua tangata ki ia wairua tangata, "E ta rapua mai toku mata." He wa tenei e whakapau ai te tangata i tona kaha ki te pehi i tona tinana ki te mea hei pononga mana, he wa e mea ai tona wairua ua watea i nga whakataumaha o te ao, o te kikokiko o te rewera, "Tenei e Ihowa ka rapu au i tou mata." Ko te mea e hapa nei i a tatou ko te kaha hinengaro, ko te kaha wairua; tena ra whaia kia whiwhi tatou ki taua mea. Kei pohehe koutou ko te whakarite i nga karakia e whakaritea ana e o koutou minita te mea nui e mea ai koutou i roto i o koutou ngakau he nanakia tenei i te mea kua tae matou ki te karakia. Kahore—engari whaia ko te hohonutanga kua hei te whakarite kau! Whaia ko te mata o te Atua kia kitea e koutou. "Rapua a Ihowa ara ko te rapu tenei ko te whakapau o ia tangata o ia tangata i tona kaha kia tino tata ia ki te taha o te Atua kia mohio ai ia ki tona nui, ki tona wehi me tona tapu, kia matau ai ia ki ona whakaaro katoa." Ko te mea tino nui tenei kia mohio te tangata ki te Atua.

Kotahi rawa ano te huarahi a ko taua huarahi ko te ngakau Ripeneta. He hara te mea e arai nei i o tatou mata kei kite i te Atua e whakangohe nei i o tatou hinengaro. Ko ia i tika ai kia whiwhi tatou ki ta te Atua awhina hei kaha mo tatou. Kei te herea tatou e nga here huhua o te hara a kaore o tatou honeatanga—engari ma te maramatanga rāno o tona Wairua Tapu kia whiti mai ki roto i a tatou ma reira rāno tatou e kite ai ae he tika kei te mau tatou i te hara ma reira rāno tatou e mohio ai ko iara ko te hara e whakakapo nei i o tatou ngakau kei kite i te Atua. Ma taua Wairua Tapu ano hoki e homai te ngakau iro ki a tatou, ma te ngakau iro anake hoki ka pouri ai tatou mo o tatou he. Waiho ko te wairua o te Kai-waiata he wairua mo tatou i mea ra ia "Whakamatauria ahua, kia matau mai hoki koe ki oku whakaaro, kia kite me kahore aku ara kino: ka arahi ai i a au i te ara pumau." He wa ano hoki a Reneti e whakapau ai te tangata i tona kaha ki te inoi. Tena ra kia pau to koutou kaha ki te inoi. Inoi mo te to koutou Pihopatanga, inoi mo o koutou Minita. Tenei ka tumanako te ngakau kia whiwhi koutou ki nga manaakitanga e na roto mai i tenei wa o Reneti. Heoi naku. Na to koutou pononga i roto i a Karaiti Ihu,

WM. WALMSEY WAIAPU.

“MATE TARINGA”: “TARINGA PIRAU.”

(Acute Otitis Media: Otorrhoea.)

T. WI REPA, M.B., Ch.B.

HE tino mate ano tenei no tatau no te Maori: ara no a tatau tamariki. Ki taku whakaaro, i roto i nga tamariki kotahi rau i raro iho i te tekau tau, e non tekau nga mea kei a ratau tenei mate i tenei wa. He pera ano tenei mate i te “mate whatu”: he mate e taea te karo; ara, kaore i tika kia pa mai kia tatau me a tatau tamariki. Ko nga mate enei e kia nei: “He preventable diseases.” Mehemea he mate e taea te arai atu. he aha i tukua ai kia tomo ki o tatau whare hei manuhiri ma tatau? Kei te tatau te he: Kaore i te u te kati.

E hara te “mate taringa” i te mate patu tangata. Engari he mata ia no te kokiri a nga mate patu tangata ko te taringa he puare e ahu ana ki roto i te iwi o te mahunga. Ka hou te puare nei, a, ka tae ki tona mutunga mai. Kei waenganui i taua “mutunga mai” me te roro o te mahunga he iwi penei i te “pane kingi” nei te rahirahi no reira mehemea ki te pirau a roto o te taringa, ka ngaua atu ano taua maramara iwi: a, ka uru te pirau ki te roro o te mahunga. Kaore tena mate e ora. Kei muri o taua puare tetahi puare ano e tika ana ki te puare o te iwi maro i muri o te taringa. Tena i ana whakahatia taua puku i muri o to taringa. Tona ingoa ko te “mastoid process.” Ko te puare kei roto i taua “mastoid,” e watea ana ki te rerenga toto nui o te roro: ara te “lateral sinus.” Mehemea ki te ahu whakamuri te pirau o te taringa, ka ngau ki te “mastoid cells.” He pai kia noho i kona. Ka kiia tena he “mastoid abscess.” He mahi nui te wiri i te “mastoid process,” kia puta ai te pirau o te “mastoid abscess” ki waho. Ki te kore e wiria te “mastoid,” ka neke te pirau ki te “lateral sinus.” Kei te roro tena o te mahunga. He mate kei muri atu. Ko et take tena i kiia ai he mata tenei mate no te kokiri a nga mate kaha. Kia mohio koutou ki te whakaaro o nga kamupene inihua (Insurance Companies) mo te mate nei: *Kaore ratau e inihua i te tangata, i te tamaiti ranei he mate taringa tona.* Ka marama kia koutou, he mate taumaha ia te mate e kore nei tatau e aro ake.

PUTAKE O TE MATE.

He maha nga take mai o te mate o te taringa. *Tuatahi* he rewharewha e pa ana ki te ihu, tae atu ki te pito whakamuri o te ihu (nasal and post nasal catarrh). He puare iti nei kei roto i te ihu e tika ana ki te wahanga o waenganui o te taringa. Te ingoa o taua puare: “Ko te “Eustachian tube.” Mo roto i taua puare piki ai nga mate o te ihu ki te taringa. *Tuarua:* He haere ki te kaukau, ki te ruku, ka ngongo i te wai ma te ihu ka piki i roto, te Eustachian tube ki te taringa. He mea ano uru ai te wai ma nga taringa. Rongo tonu ake ai te tangata e toi ana te urunga o te wai ki ona taringa.

Tuatoru: Ko nga mate rere: mitara, Scarlatina, small pox, piwa taipo, diphtheria, influenza. E ki ana tetahi tohunga ko enei mate te putake o nga mate pirau kino o te taringa (Holt Diggle). *Tuawha*: He mate kohi. *Tuarima*: He paru, he wai hakihaki, he patito no te mahunga, he kutu: ara, ko te tino hoa riri o te hinengaro tangata, he paru.'

Otira ko te tino putake ake ko nga ngarara ano kua whakahuatia ake i era mate kua oti ra te tuhituhi. Heoi ano ta enei putake i whakakaupapatia nei i tenei he whakawairakau i te "onecone" kia pai ai te tipu a aua ngarara.

NGA TOHU O TE MATE.

Ka mamae te taringa: chara i te mamae hangahanga mai nei. Hei te po taua mamae ka tino kaha rawa atu. Ka turi te taringa: he mea ano nga taringa e rua. Ka wera te kiri. E tae ana ki te 100 degrees F., ki te 103 degrees F. ranei. Ka pupuri te tamaiti i tona taringa. Ko okeoke haere, ka whana-whana, ka tangi i te mamae ko nga pakeke, ka amai mehemea ka tu. Kia heke ra ano te pirau i te taringa ka ngawari penei ano i te whewhe e ngawari nei te mamae mehemea ka pakaru. I te wa e puta ai te pirau kua pakaru te "drum" o te taringa.

RONGOA.

A. Karo: Kua kia ake he mate tenci etaea te karo, ara te arai atu: no te ropu hoki ia ekia nei e nga tohunga he "preventable": ara, he mate e taea te arai atu. Kati ko nga karo he arai atu i nga putake ara: mehemea he mate te ihu i te rewharewha me rongoa. Mehemea he haunga te ihu, haere ki te takuta kia rongoaia. Mehemea he "polypus" kei, roto o te ihu o te tamaiti, he "adenoid" ranei kei muri o tona ihu, kawea ki te takuta. Mehemea ngongoro ai te tamaiti, hamama ai ranei tona waha ia ia e moe ana, kawea ki te takuta kia tirohia. Mehemea kei te pangia te tamaiti e te mitara, e te scarlet fever, me era mate katoa tiakina te ihu. Mehemea kei te waihakihaki te tamaiti rongoaia. Mehemea kei te paru, horoia kia ma. Mehemea kei ki i te kutu, kei te patito hoki, horoia kia ma. Mehemea he mate kohi, whakaaturia ki te takuta.

B. Patu i te mate: Konga tohutohu ka whai ake nei mo nga tangata o nga kainga takuta-kore: ara mo Maunga Pohatu, mo Tekaha, mo Maranui, mo Rau ko kore. Ehara monga Kainga pera i Heretaunga, i Turanga, i Te Wairoa, i Waiapu i Rotorua, i Waikato, i Ngapuhi, me te Tai-Hauauru: he takuta kei ena wahi, kaati ake mo tena wahi.

Ki te rongo te tangata i te mamae i roto i tona taringa me takoto ia ki tona moenga. Ko nga kai hei te kai mama: ara miraka, hararutu, raihi, wai-kohua, wai puha. Kaua i te miti. Me kai tote rongoa ia i te ata. Kaua i te wai harakeke: he kaha rawa tena. *Mo te wera o te kiri*, me te nini me hoko mai he "aspro" i nga toa. Kei runga tonu nga tohutohu. Ma te nechi koe e awihina mehemea hoki kei te tika ki te Takuta,

mana e homai he rongoa hei patu i te wera. *Mo te mamea o te taringa, i mua atu o te pakarutanga o te pirau. Me whakamaturu kia kotahi kia rua ranei nga maturu o te rongoa nei me kawe ki te kemihi te pukapuka nei. Mana e mahi mai te rongoa. Kia ata tohu rawa i te patara.*

Cocaine Sulph, Gr. 2.

Morphine Hydrochlor, Gr. 1.

Acid Carbolici, Gr. 3.

Sweet Almond Oil, Drams 1.

Mitte, Ounces 3.

Two drops in ear when pain is severe. Label. POISON.

T. W.

Kia tupato: he paitini kei roto i te rongoa nei. Hei tohutohu ki te kemihi nga korero pakeha nei. Ehara te rongoa nei hei *inu*: hei whakamaturu ke ki roto i te taringa.

Mo te wa e pirau ai te taringa. *Kauaka hei mapu ngia ki te wai. Tena ano te take o tena whakatupato. Kauaka hei whakapiria he mea wera ki te taringa. Tena ano te take o tena tohutohu. Engari me puru he "boracic powder" maroke ki roto i te taringa me takoto te turoro ki raro. Ma nga mea ora e ata tahoro iho te paura maroke ki roto i te taringa. Heoi ano te raruraru, ma te ringa tohunga anake hoki ka taea te mahi nei. Ki te kore e ora, ko te ringa kei te he: ehara i te rongoa.*

Kanui enei korero mo te mate nei. hei whakaohooho i o tatau hinengaro.

NGA NAMA A NGA PARIHA.

KUA tae a Rev. Peneti, i runga i te whakahau a te Pihopa ki Nuhaka, me te Pariha o Turanga.

Kaore i tae kia Ngati Porou i te ngaro o Ta Apirana Ngata ki Ngapuhi. Kei a ia katoa nga whakariterite mo nga Pariha o Ngati Porou.

Konui te whakamihi ki te kaha o nga tangata ki te whakatikatika i nga raruraru o nga Pariha.

I Nuhaka, he mea mahi nui tonu e nga tangata o te Hahi, a ki te whakaaro iho kaore e roa kua rite te wahi ki a ratou. Kei te whakahaere makete kau nga tangata o tera kainga. Na to ratou komiti i whakarite kia £105 ma ratou (Nuhaka) kia £40 ma Te Mahia, kia £40 ma Whakaki, ka rite ai ta ratou nama. Ko tetahi aroha nui na Niri Whaanga ko tana puuru, i riro mai nei i taua puuru te paraihe tuatahi (1st prize) i te Ho (A. and P. Show) i Nuhaka. Kua tapaea taua puuru ki te komiti o te Hahi, ma ratou e hoko atu, a ko nga moni katoa ma te Hahi.

I te taenga ki Turanga ka hui te iwi katoa ki Manutuke. Ka mutu nga whakariterite ka tu a Tutepuaki Piti, ka ki, ko te £150 kei te komiti o Mangatu, ara kei te Aitanga-a-Mahaki.

Ka tu a Reiri Kara ka ki, ko tetahi wahi o te toenga, kei a ratou kei nga tangata e whai paanga ana ki Te Arai-Matawai, ara mo te taha ki a Rongowhakaata.

Mo te taha ki a Ngaitamanuhiri ka whakaatu a Wi Karauria, me uta ki Te Kōpua Poraka.

I tu ano hoki etahi o nga rangatira ki te tautoko i nga whakariterite. Ko te nama o tenei Pariha e £300. Engari ka mama noaiho i te whakaaro pai o nga rangatira o tenei Pariha.

Ko te Pariha o Uawa, kua mama i te moni kei nga ringaringa o Te Hereti (Sherrett) e pupuri aua. Ko te nama kei te £80. Ko te moni kua takoto a tinaua mai £150.

Nui atu te mihi ki te pai o te manaaki a nga tangata o nga Pariha katoa nei i enei take. Kore rawa i rangona te kupu whakatonga.

Kia ora nga komiti o tena pariha o tena pariha.

“TE MANGERE.”

“NA TAMATI KARAERA” (THOS. CARLYLE).

Na T. Wi-Repa i whakamaori.

A, KO wai koe e pārā-waha na mo tou oranga mangere? E whakahihi mai na he kore nou e mahi? E whakaatu mai na i ou taonga piata; i ou urunga ngohengohe; i ou moenga kopungapunga kia au ai te moe i tau wa o te ra e hiahia ana? Titiro whakarunga, titiro whakararo, whakaatutia mai kia au te tangata toa, he mangere. Whakaatutia mai hoki te tangata tapu, te atua, me te rewera, a, he mangere. Kei roto anake pea i tou ropu to tangata mangere e whakamanamana na ki tona mangere. A, ko koe anake ranei taua tangata e whakamanamana na ki tou mangere. Kaati, ka mutu pea i a koe. I runga i te rangi, i runga i te whenua, i roto i te wai i raro i te whenua, kaore tetahi i rite ki a koe. He tangata tuatahi koe no tou momo i hangaia mai ki te Ao. Kaore he mea pena ia koe i hangaia mai i mua. He hua tou momo no enei tau e rima tekau ka taha ake nei. Kotahi tonu te *Ngarara whakahaehae o te Ao: ko te tangata mangere*. He aha ra tona whakapono? “He korero parau te Ao: He wahi e whiwhi ai te murere ki te patipati: e whiwhi ai hoki te whanako i etahi kai ahua pai tonu. He teka te Atua; he teka te tangata me tona ora.” Otira, ko wai o tatau e kaha, ki te ki kua oti ia ia nga mahi o tona oranga? Ahakoa ko wai o tatau e kaha ana te mahi, he iti nei nga koha o tona mahi e puta kia ia. Heoi ra he mahi, na reira mahia. E pa ana kia tatau te tika o te pepeha a Hamuera: “Ko te nuinga o tooku oranga kua moumoutia e au.” Engari ko te tangata kaore ana mahi; e kitea ana i nga hui nunui e titakataka ana i roto i nga kakahu ataahua; he tau ki te matakitaki atu a ona hoa mahikore; e kirikiri-a ana ki te hunga ahuhenua; heoi tana he whakawhanau tamariki mai hei mangere pera ano

me ia. Ma wai ona mangere e whangai? Mangere ma, kaus e whakakiiia te Ao ki te mangere. He tarutaru te mangere, he ngahere te mangere, he kai kore te mangere, he manakore te mangere. Kei whakawhirinaki koe ki nga taonga a te ahu-whenua o matua, o tipuna i tuku iho ai kia koe. Mau tonu, e kawe tou koiwi ka whiwhi koe. Me mate porangi te mangere Te rongoa o tenei mate porangi ko te mahi: he karakia hoki te mahi. Na reira ka taea te pei te rewera porangi ki waho o te tangata. He tangata tu mokemoke te mangere: a, ko wai e pirangi ki te whakahoa kia ai? Mangere, whakakamakama ake i a koe; tahuri ki te mahi me kore koe e uru ki te kahui o te hunga totika o te Ao.

TE TAHUA A NGA HOIA MAORI.

TE RIPOATA ME NGA KAUTE A TE KAI TIAKI MAORI.
NO TE TAU-MONI I MUTU I TE 31 O MEI, 1927.

Koi te pepa o Pepuere te timatanga o enei korero.

15. Kua oti te tope, me te rui ki te karaihe, nga eka 108 i tenei tau, a, kanui hoki te whaitupu o nga purapura. E 40 nga eka i tua atu ka topea a nga ra timatanga o te tau hou.
16. E ono nga maero hou o te taiepa i oti i tenei tau.
17. I muri o te whakatikatikanga o nga reti. a, me te tupato hoki o te whakahaere i nga raruraru. ko te moni nama (loss) e £2032 i whakaaturia nei mo tera tau, kua hoki iho ki te £322 ano, ka kitea ai te tika o te whakahaere.
18. Kua nui ake te tau o nga whakaaro mo nga ra kei te takoto mai mo tenei Teihana. ara, i runga i nga titiro ake ki te totika o nga kahui e whakatupuria nei. a, ki te tutuki pai hoki o nga mahi o te Teihana.

TE TEIHANA O HOIA.

19. I runga i nga tohu i whakaaturia i roto i te ripoata o tera tau, ko katoa o nga reti, mai o te timatanga o nga rihi, kua oti te whakatikatika, a, i haere tonu hoki nga patapatai a taku Kai Tirotiro Whenua i ona taenga ki te Tairawhiti, no reira kua tino whakaungia nga ritenga katoa, a, ko nga rerenga o nga reti kihai ano i utua. e £630, ara, katahi nei ano te moni iti rawa, mai o te timatanga o tenei Teihana—hau-nga ia nga whakaaturanga mo tetahi moni £100 i kitea i runga i nga tirohanga, kaore i tapiritia mai i nga ra ki muri. Ko te hua o tenei, kaore he tino hokinga iho o te reti hei utu ma te Teihana mo tenei tau, engari a enei tau e tu mai nei. Ko te moni kua huaina i runga ake nei, ara, te £630, e ahei ana te utu ki nga tangata e whai paanga ana, a te wa tonu e mohiotia ai o ratou kainga, apiti atu ki tenei, e whakaputaina tonutia ana nga reti ki nga tangata e te Kai Tirotiro Whenua a te Tari i ona taenga ki o ratou takiwa.

20. Ko te kai-whakahaere tawhito ano, ara, ko Tarawhata (C. Trafford) kei te tiaki i tenei Teihana, a, kua whakaturia tetahi tangata hei awhina ia ia.
21. He nui nga mahi i mahia mo te taha ki te whakaara whare i tenei tau. Kua oti te whare hou hei takotoranga wuuru, a, kua pai mo nga mahi o tenei tau e tu mai nei. Kua hangaia he kanataraka mo te whakaara i te kainga tuturu hou, a, kua tata tonu tenei te oti. He whare hou ano hoki hei te mahia, a, kua nukuhia atu hoki te whare tawhito ki tetahi turanga pai ake. Ko tetahi whare paki kihai i oti, kua whakaotia inaianei, a, ko katoa o enei whare i ata oti pai.
22. Ko te huarahi o te awaawa o Wharekahika e whai haere nei i te rohe whaka-te-raki o nga wahanga, kei te whaka-tutukiria e te Kaute o Matakaoa. I tenei huarahi ka piki haere nei i te awaawa, ka tino mama haere rawa nga ritenga mo te whakarahui i nga hipi. Otira, kua hiahiaitia inaianei kia hangaia etahi ara ki runga ki nga waerenga hou hei putanga ki nga wahi tairanga i muri.
23. Kua oti hoki te whakatu i tetahi mihini kati kati hipi (Wolseley Shearing Plant), me tona iniana ano, e ahei ai nga tangata tokowha ki te mahi i te wa kotahi, a, kua oti hoki te whakamatau. Kua kitea hoki te pai, a, e tino tuturu ana hoki te whakaaro, ka rite i a ia nga mahi o te wa e timata ai te kati kati hipi. Kua riro mai hoki he papa kani, he perehi wuuru, he kaata, he hanihi, he hapara, me etahi atu mea.
24. He nui nga kirikiri kua mauria mai i te whakatakere o te awa o Wharekahika mo nga mahi raima, a, hei hora haere ki runga i te huarahi, mai i te keeti. Kei te haere tonu hoki nga mahi kerī tereina huri noa i nga waahi turanga whare, a, ka timataria hoki nga mahi mo te whakatu iari hou i te taha o te whare takotoranga wuuru a nga ra timatanga o te tau hou.
25. Kei te piki haere tonu te pai ki nga kahui i runga i te hokonga mai i nga tariana Romani (Romney) e 30. me nga katua e 650, o nga momo totika ake i nga mea i runga i te whenua i mua atu. Kaore he kau i hokona mai i tenei tau.
26. He take hei pouritanga tenei, ara, te korenga o te Whare Patu i Hiki Pei e tuwhera i tenei tau, a, no reira kua kore he tikanga ke atu ma te Teihana, ko te tuku anake i nga kararehe kia hokona i etahi wahi ke. I tata tonu ki te 600 nga katua i tukua ki Wehepiri (Westfield), Akarana, engari i tupono atu ki te wa e iti ana te utu. Kaati, ko nga tohu inaianei, kei te pai haere ake nga utu o reira, engari kaore he whakaaturanga e mohiotia ai ka pewhea ra te ahuatanga o te Whare Patu i Hiki Pei a tenei tau e tu mai nei.

27. I whakaurua nga wuuru ki nga hoko i Nepia i te marama o Maehe, a, i neke ake nga utu, na runga na te kati katinga i nga kuao i tenei tau. Kotahi ia te peere kua whakahokia mai, na te he o nga tohu, no reira me tatari mo nga hoko kei te tu mai, ka tuku ai ano.
28. E 458 nga eka o te ngaherehere kua oti te tope. me te rui ki te karaihe, engari i runga i te nui o te ua me te maku o tenei tau, turikore ana te tupu a te karaihe. E 306 nga eka i tua atu kua rite ano mo te tope a tenei tau e tu mai nei.
29. E toru maero te roanga atu o nga taiepa wawahi i oti i tenei tau.
30. He nui ake nga painga i tumanakotia mo tenei Teihana, engari na te tutakinga o te Whare Patu i Hiki Pei e whakaaturia i runga ake nei, na reira ka kore e tutuki. Engari ra, kei te whakapaua nga kaha i tenei wa ki te rapu i nga tikanga e whiwhi ai ki tetahi putanga ngawari, tere hoki, ki nga hokonga totika.
31. Ko te whakaaro, ka pono nga ritenga mo tenei Teihana e whakaaturia nei e te ripoata o tera tau, kei te u tonu. Engari he taumaha nga raruraru hei whakarite i mua o te putanga mai o nga painga ki tenei whenua. Etino tika ana, me wahi nui tonu o te whenua e rui ki te karaihe, i mua i te tumanakotanga mo nga painga.

NGA KAUTE.

32. Ko nga kaute katoa mo ia Teihana a, me te whakakotahitanga o enei kaute, tenei ka tapiritia ki tenei ripoata.
33. Ko nga moni nama kua whakaaetia e te Tari mo te tau i mutu i te 31 o nga ra o Mei, 1927, ko enei e whai ake nei:—

Hereheretau	..	..	..	£5500
Hoia	..	..	..	£7500

I taua ra, ko nga moni e whakaaturia ana i roto i nga pukapuka, ko enei:—

Hereheretau	..	..	..	£4355
Hoia	..	..	..	£7489

34. Ko nga moni hua hei utu, e ahua rite tonu ana ki o tera tau.
35. Katoa nga pukapuka mo nga kaute o nga Teihana, kei te Tari o te Kai Tiaki Maori, a, kua kore e waihotia i nga Teihana, engari ko ia kai whakahaere kua whakawhiwhia ki tetahi Kaute-a-Marama (Monthly Imprest Account), a, kei te tukua tonutia mai nga whakaaturanga mo nga Kararehe, me etahi atu mea, i nga wa tika, ki te Tari.

NGA MAHI WHENUA.

36. Ko te Kai-Tirotiro Whenua o te Tari, kei te mataara tonu te tirotiro i nga whakahaere katoa i runga i enei whenua e

rua. a, he nui ona taenga i tenei tau ki te tiroiro. He Kaute-a-Marama ano hoki tana hei whakarite i etahi ahuatanga e pa ana ki nga whenua, a, ko ia ano hoki kei te whakaputa i nga reti ki nga tangata e whai paanga ana ki Hoia, otira kua oti ano te whakaatu o tenei i runga ake nei.

37. Ko nga whakariterite mo te tiaki i nga taonga me nga kai mahi i runga i te ritenga inihua, kua whai hua, ina hoki he maha nga kereeme mo nga whara o tenei tau kua utua e te Tari Inihua a Te Kawanatanga (State Fire Insurance Office), kei reira katoa nei nga pukapuka inihua.

NGA TAKE WHANUI.

38. Kaore he take whanui i mahue hei whakaaturanga, i te mea ko nga ahuatanga katoa o ia Teihana, kua oti te whakamarama i runga ake nei; engari ko te Tari e whai take ana ki te whakaaro, ae, ka tupono te tutuki pai o nga whaka-hacre mo enei paamu, a, e pa ana hoki tenei whakaaro ki tena tangata, e whai take ana ki nga whakahaere o tenei Tahua.

H. H. KINGI,

Teputi Kai Tiaki Maori.

Poneke,

28 o Hurae, 1927.

HE WHAKAMAHARATANGA.

TUATAHI.

KO nga kupu enei i tuhituhia e Rore Rochester hei whakamaharatanga ki a Kingi Haare II., o Ingarangi, engari kahore i tuhituhia ki te kohatu o te kingi. He whakato i te tikanga o nga kupu nei.

EPITAPH ON CHARLES II.

Here lies our Sovereign Lord the King,
Whose word no man relies on,
Who never said a foolish thing,
Nor ever did a wise one.

Ina e takoto nei to tatou Ariki Nui. . te Kingi,
Kahore tana kupu i whakaponotia,
Kahore rawa ana kupu wairangi,
A, kahore rawa hoki ana kupu matau.

R.T.K.

EAST COAST MAORI SOLDIERS' FUND.

BALANCE-SHEET AS AT 31st MAY, 1927.

	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.
Main Fund															
Native Trustee	£322	15	6												
Less net Loss Hereheretau	£2500	0	10												
Less net Loss Hoia				2822	16	4									
				10345	3	0									
Hereheretau Creditors—															
Native Trustee															
First Mortgage				3000	0	0									
Current Account				4355	6	10									
Building Reserve Account				1592	8	2									
Sundry Creditors				5	10	9									
				6953	5	9									
Main Fund—															
Cash with Native Trustee															
Hereheretau Station—															
General Improvements															
Bushfelling				2724	14	6									
Plus Additions for year				200	13	5									
				2924	7	11									
Sowing				1991	18	8									
Plus Additions for Year				220	10	0									
				2212	8	8									
Fencing				2332	17	2									
Plus Additions for Year				770	17	0									
				3103	14	2									
Stock-yards				56	13	0									
Sheep-yards				26	19	1									
Telephone				42	19	3									
Plus Additions for Year				7	9	0									
				50	8	3									
Buildings				85	15	5									
Less Depreciation				4	11	4									
				81	4	1									
				8465	15	2									
Live Stock															
Cattle (330)				964	0	0									
Sheep (1964)				1738	2	0									
Horses (8)				41	10	0									
				2763	12	0									
Tools and Plant				15	18	10									
Plus Additions for Year				18	2	3									
				35	1	1									
Less Depreciation				3	18	7									
				31	4	6									
Carried Forward				19298	8	9									
Carried Forward							11260	11	8	629	7	7			

EAST COAST MAORI SOLDIERS' FUND.

[illegible]

EAST COAST MAORI SOLDIERS' FUND.
BALANCE-SHEET (Continued).

Brought Forward	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.
.. .. .	..	..	..	..	..	..	20312	17	6	12211	9	8
Brought Forward	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Live Stock—												
Sheep (2012)	..	..	..	..	..	..	2350	1	0			
Cattle (217)	..	..	..	..	..	..	650	0	0			
Horses (4)	..	..	..	..	..	..	30	0	0			
							3030	1	0			
Tools and Plant	..	..	..	..	..	..	119	0	11			
Plus Additions for Year	..	..	..	..	..	..	352	9	9			
							471	10	6			
Furniture	..	..	..	..	..	..	75	7	6			
Plus Additions for Year	..	..	..	..	..	..	7	3	0			
							82	10	6			
							70	4	9			
Sundry Debtors	..	..	..	..	..	..						
Share Investments—												
1000 Gisborne Sheepfarmers Limited,												
Hick's Bay Shares (15/- called)							750	0	0			
Produce on Hand—												
80 Sheep Skins and 30 Fleeces	..	..	..	..	..	..	17	0	0			
2 Bales wool	..	..	..	..	..	..	18	15	2			
300 Rails 60 Blocks	..	..	..	..	..	..	10	7	6			
8 Bags Grass Seed	..	..	..	..	..	..	37	6	0			
Wire and Staples	..	..	..	..	..	..	57	3	0			
							140	11	8			
										24837	16	1
										£37069	5	9

Kua tiroirohia nga kaute nei e te Oritia-tianara a kua paahitia katoatia e ia.

G. F. C. CAMPBELL,
Auditor-General

[I perehitia katoatia ai nga kaute o te Tahua Hoia Maori he nui no nga patapatai, me nga awangawanga mo tenei Tahua a tatou. Koati ra nga kororo i te mea kei te ora mai ta tatou Tahua. Te ahua kei tenei tau whai hua ai te Tahua nei. Kia ora te Native Trustee.—Etita.]

TAKIWA O WAIPA.

I MUA ATU. I MURI MAI HOKI, O TE WHAWHAI
I TE TAU 1863.

Na R.T.K.

KA nui nga kupu whakamihi e whakapuakina ana i enei ra mo te noho pai o te pakeha raua ko te Maori. I te kaha o te whakahoahoa o nga iwi e rua ka amuamu tetahi tangata o Ahitereiria mo tenei ahuatanga; i ki ia kua whakahi rawa te Maori. Otira i riria tenei pakeha e te pakeha ano mo ana kupu pokanoa.

He tika tonu te noho pai o te pakeha raua ko te Maori i enei ra; ko te mea paihere i to raua aroha ko te urunga o te Maori ki te whawhai me te toa o te Maori ki nga mahi takaro ara ki te purei putupooro.

Ahakoa ra tenei ahuatanga e kore te ngakau ewareware ki te ahua o te noho o te nuinga o te Iwi Maori i enei ra. Kua riro ke te mana o te whenua i te pakeha me te tino nuinga o te whenua. Ko te ahua ko te pakeha te tangata whenua ko te Maori he manene. Rere ai toku wairua ki te matakitaki haere i o taua iwi huhua a ka kite iho i nga taone nunui, i nga taone huhua noa atu o te pakeha, i ana paamu ataahua; tena ko te Maori me mahi nui ka kitea e piri ana ki nga taha ngahere, ki nga tapa atai o te moana. Kua whakatoririki te Maori, kua raungaiti. Ka tangi ra te ngakau ka tangi me Oriwa Korimete i tangi ra ki tona iwi i ngaro no te mea "kotahi ano ariki kei te pupuri i te whenua katoa." Ko nga kupu a Korimete e eke ana mo te Maori no te mea kotahi ano ringa pakeha kei te pupuri i te whenua katoa, a ko o taua toenga whenua kei te whatorotia mai e taua ringa kaha, e taua ringa roa, e taua ringa mau.

He korero aroha nga korero mo te takiwa o Waipa me ona iwi. Ko te whenua kei te toitu tonu engari ko te Maori kua kore. Kaua e tirohia hetia mai enei korero; he puputanga ake no te aroha i korero ai, a, ko te ahua o Waipa ko te ahua ano tena o etahi atu takiwa Maori. Ko nga korero nei he mea tango mai i te pukupuka a Hemi Kawana (James Cowan) he pakeha aroha ki te Maori. I huaina e ia tana pukapuka ko te "Old Frontier," no te tau 1922 i taia ai.

Ko te mihinare tuatahi ki te noho ki Te Awamutu ko Te Ahiwera (Rev. B. T. Ashwell) i te tau 1839 engari ko te tangata ia nana te Rongo Pai me ona hua ataahua i whakau ki roto o Waipa ko Te Mokena (Rev. John Morgan). Ko tana chara i te mea ko te kauwhau anake i te Rongo Pai engari ko te tohu-tohu ano i a Ngati-Ruru, i a Ngati-Maniapoto, ki te ahuhenua. Me i kore nga mahi pai a Te Mokena i tukitukia e te whawhai ko enei iwi hei taurira mo te ahuhenua ki era atu iwi Maori katoa.

“Ko ta Te Ahiwera i whakaako ai ko te taha wairua anake. Tena ko Te Mokena i whanui tana titiro mo te ahua o tana mahi. I whakaakona e ia te Maori ki te ngaki i te whenua, i tiria e ia he rakau hua, i whakaakona te iwi ki te whakatupu witi, a ki te huri i te witi hei paraoa ki a ratou mira-wai. Na runga i ana tohutohu, i tana tauira, ka aro nui nga Maori o Te Awamutu, o Rangiaowhia, o Kihikihi, o Orakau, ki te ahuhenua; ki te rui witi, ki te whakatupu rakau. I mua atu o te whawhai ki Waikato i miharo rawa nga pakeha i tae mai ki Waipa i to ratou kitenga i te koraha e takoto ana nga parae witi, nga mara taewa, kaanga; a ko nga whare he mea ata whakararangi marire te tu i nga waharoa me te taumarumaru iho ano nga pititi me nga aporo; kaore he kainga i hapa i tana mira-wai hei huri i te kai pukahu nei i te witi hei paraoa.”

Ko tetahi tino mahi a Te Mokena he rui i te whenua ki te karaihe ki te koroa. Ko tana kuri tona hoa rui. I herea he peeke ki te kaki o te kuri a ma te kuri e whakangahoro nga purapura. I haere te rongo o te karaihe a Te Mokena ki te nuinga o te whenua, i huaina ko “te karaihe mihinare.”

I tuhituhia e Te Mokena, “Nui atu te kaha o te mahi witi ki Waikato. I Rangiaowhia anake e 450 nga eka kua kapi i te witi, a itimatatia te whakatupu i te oti, i te parei. He nui o nga Maori kei te whakatupu rakau hua a kua tini noa, atu a ratou rakau, ara he pititi, he aporo, he pea, he paramu, he kuini, he aramona; ka nui ano te kupere. Kaore nga Maori e pirangi ki te putiputi; e ki ana te Maori i te kore kai o te putiputi he moumou taima te whakatupu.” I te mea ka tu he mira-wai hei huri paraoa ki tetahi kainga ka whai tetahi atu kainga kia tu hoki he mira-wai mana. Ka tauwhainga te ahua, a nawai ra ka kapi te whenua i te mira. Ko te utu o te mira £150 tae atu ki te £300. Ko te paraoa utaina ai ki te waka ka heke i Waikato ki Waiuku, ma Waiuku ki Manukau. E eke ana te utu o nga witi o Rangiaowhia e tae ana ki Akarana i te tau kotahi ki te £300. He moni tino nui i era ra. I te takiwa o te kerī koura ki Kareponia ki Wikitoria i te tau 1849 tae atu ki te tau 1852, i tae nga paraoa a nga Maori o Waipa ki Hana Paraniko ki Merepana.

I te tau 1859 ka tae a Dr. Ferdinand von Hochstetter, he pakeha rongo-nui no Ahitiria, ki Te Awamutu. I pikitia e ia a Kakepuku, no tona ekenga ki te tihi ka puta i a ia enei kupu: “Pena tonu me te mapi te takoto a nga whenua momona o Rangiaowhia o Otawhao; i oti katoa te mahi. Kotahi tekau nga roto ririki i taua e au i te raorao. E toru nga tihi whare-karakia i kokiri ake i roto i nga pa pititi, aporo. I miharo au i taku kitenga i tenei ahuatanga i te tuawhenua noa atu o Niu Tireni.”

Ko te ahua tenei o Waipa i nga ra o Te Mokena i mua atu o te whawhai. Kaore au i te hiahia kia nui rawa aku kupu mo

te whawhai. I uru a Ngati-Haua me Ngati-Maniapoto ki te whawhai i Taranaki a he nui o enei iwi i hinga I te mea kei te ohooho tonu te kiri o te tangata ka puta he raruraru i waenganui i te Kawanatanga me Waikato. I hanga e te Kawanatanga he rori ki roto o Waikato. No enei ra hoki ka noho a Te Koohi ki Te Awamutu. ka timataria e ia tana nupepa. "Te Pihoihoi Mokemoke," hei hoa totohe ki ta Patara Te Tuhi pepa ki "Te Hekioi." I tukitukia e nga Maori te whare-ta o "Te Pihoihoi," i peia hoki a Te Koohi. Ko te muranga tenei o te ahi. I mate te Maori engari i kitea hoki te tino toa o te Maori. I kitea te tino toa o te Maori ki te riri ki Orakau, i aranga ai te ingoa o Rewi Maniapoto. Ko te whakaahua ataahua i matakitaikitia mai ra e Hochstetter i te tihi o Kakepuku i tino paraparutia. i takakinotia e tenei mea tino kino e te whawhai. I murua e te Kawanatanga te whenua, i tukuna hei kainga mo nga hoia. Kua riro katoa tenei whenua tino ataahua, i uhia nei e Te Mokena ratou ko ona iwi Maori, ki te witi, ki te rakau, ki te kaanga, ki te taewa-ae, kua riro katoa i te ringa kaha o te pakeha! Kua tu nga taone nunui o te pakeha, kei te rere te rerewe, tena ko te iwi kainga kua ngaro.

Na tenei whawhai ka wehe nga iwi o Waikato i te Kawanatanga i te pakeha. a i te Hahi, no te mea no te pakeha te Kawanatanga no te pakeha ano hoki te Hahi. Ko wai e kore e mamae? Kua tino marama inaianei ko te Kawanatanga i he i te whawhai ki Taranaki ara i te whawhai mo Waitara, a ko te whawhai ki Waikato he hua no te whawhai ki Taranaki. Ko wai ko wai oti e kore e mamae?

Kaore pea he tamaiti o Waikato hei tangi mo nga papa a whare o Waipa me ona papa a whare i tangihia ra e Oriwa Korimete? Ina he tangi mana:—

Sweet Waipa! Parent of the blissful hour,
Thy glades forlorn confess the tyrants power.
Here, as I take my solitary rounds,
Amidst thy tangling walks and ruined grounds,
And many a year elapsed, return to view
Where once the cottage stood, the hawthorn grew,
Remembrance wakes with all her busy train,
Swells at my breast, and turns the past to pain.

E Waipa ataahua! matua o nga ra o te koa,
Takoto noa ou parae, he hanga ra na te ringa kaha.
Ina au e hurihuri noa nei, he mea mahue,
I ou huarahi ururua i te whenua i whakamotitia,
A, he maha nga tau ka hoki mai nei,
Tirotiro noa ana kei hea nga whare me te iwi,
Oho ana ra te ngakau rapurapu noa ana,
Hotu ana te manawa, he tangi ra ki nga ra ka huri.